

MAIMONIDE

un filosof evreu mereu în avangardă (I)

Orașul Cluj-Napoca, mai precis Universitatea Babeș-Bolyai din acest oraș, a devenit la sfârșitul lui octombrie pentru câteva zile (28-30 X) centrul unor manifestări iudaice de excepție. Un simpozion de mare prestigiu dedicat filosofului evreu Maimonide – la care au participat prestigioase cadre didactice și cercetători din țări europene, Israel, Statele Unite și, bineînțeles, România, precum și o lansare de carte (în contextul înființării Asociației Culturale Românie – Israel), dedicată și intitulată *Prezențe rabinice în perimetrul românesc, din secolul XVI până la zi*.

Simpozionul intitulat *The Impact of Maimonides on European Scholarship*, desfășurat la Cluj-Napoca în zilele de 28-30 octombrie 2008 a prilejuit o amplă și fructuoasă dezbateră cu privire la actualitatea pozițiilor maimonidiene asupra unor chestiuni reîntrate în topul cultural al contemporaneității recente. O dovadă în plus că problemele la care Rabi Moise ben Maimon (zis Rambam) a căutat soluții, raționale și pararaționale, s-au dovedit perene. Este vorba, la modul cel mai general, despre relațiile dintre știință și credință, dintre cunoaștere și revelație, în care respectivele relații, care în diferite epoci își disputau întâietatea, când una când alta, să-și atingă echilibrul într-o viziune cuprinzătoare despre dialectica rațiune-revelație. Sloganul lansat de Malraux („secolul XXI va fi religios ori nu va fi deloc”) a constituit un memento ca spiritul vremurilor noi să nu mai suporte rigiditatea principiului Popperian al așa-zisei „falsificabilități” (respectiv, posibilitatea logică de a infirma un enunț când el nu poate fi verificat experimental) sau a acelei legi de fier „materialiste” a verificării absolute prin practică. Zona neștiutului – prin puterile rațiunii – deschide un vast câmp al fără-de-limitelor neștiinței sau ale cunoașterii dincolo de cunoaștere. Și astfel, în cultura post-modernă a evului nostru au fost introduse teme referitoare la creația mistică, la natura lui Dumnezeu, la suflete, la soarte și miracole, îngeri și demoni, Satana, moartea și reîncarnarea, raiul, iadul, învierea și cele 10 nivele cabaliste ale căii sofianice și apolinice ale drumului dumnezeirii către om și a omului către dumnezeire. Toate acestea în relație cu Scripturile mozaice, cu marile secrete ale *Cărții Creației* și *Cărții Carului*. Cu alte cuvinte, scoaterea în evidență a modului în care „cei trei T” – Tora, Tanach, Talmud – dau răspunsuri „moderne” la toate provocările erei post-moderne.

La o primă aproximare, s-ar putea crede că Maimonide-raționalistul a constituit doar un pretext pentru dezbateră unei tematici iraționaliste. Efectul de *trompe l'oeil* dispare de îndată ce majoritatea comunicărilor s-au axat pe ideile raționale ale sistemului filosofic maimonidian, pe relevarea Dumnezeului lui Rambam, pe ideile lui Rabi Moshe ben Maimon despre „minunile și secretele” dezvăluite profetilor și revelate celui mai mare dintre ei, Moshe Rabeinu.

Respingerea de către Maimonide a sensului literal al unor expresii biblice, derutante pentru ideea filosofică revelată de Biblie este o garanție și pentru evul modern că Biblia moșidică nu va fi invocată ca ancilă a iraționalismului modern, și nici chiar a Cabalei, cu toate misterele ei numerologice și paranormale.

Maimonide s-a angajat ca filosof să discute

rațional problema revelației, iar ca rabin (cu vocație de profet mozaic) să găsească o logică ascunsă a revelației moșidice despre un Dumnezeu, unic, a cărui existență constituie o premisă majoră pentru orice raționament despre toate celelalte forme ale existenței, inclusiv cele dezvăluite doar unor ... iluminați, fie ei și mistici.

Dar, oare, viziunile (revelațiile) profetilor din vechime, în frunte cu marele Moise, care a pansacralizat revelația sa despre comandamentele legăturii lui Dumnezeu cu Omul și Natura, cu evreii și celelalte popoare, pot constitui obiectul unui silogism de tipul celor folosite într-un demers cognitiv trans-științific, filosofic și teologic?! După răspunsul dat acestei întrebări, participanții la Conferința internațională de la Cluj au relevat fie preeminența raționalismului maimonidian – ca paradigmă în dinamica iudaismului –, fie relațiile intelectuale ale lui Rambam cu misticismul iudaic, cu Cabala evreiască și chiar creștină. Majoritatea intervențiilor a optat însă pentru încercările de sinteză a rațiunii cu revelația în scrierile de căpătâi ale lui Maimonide. S-a apreciat în unanimitate că ivirea lui Maimonide marchează o etapă în gândirea filosofică evreiască – cu iradiere și în teologia neevreiască a vremii. El a reformulat iudaismul în termeni filosofici, a respins sensul literal al unor metafore și parabole biblice, prin care inițiatii (profetii) își concretizau revelațiile lor. Încercător în autenticitatea revelației mozaice, profetice, transmise celor mulți prin limbajul metaforei revelatorii, strădania lui Rambam a fost de a-i dezvălui implicațiile metafizice, pentru uzul celor dedicați meditației. El a arătat în ce fel metaforele revelatorii sunt întâile simptome ale unui mod specific de raportare și percepere a Absconsului.

Maimonide reprezintă astfel un vârf al tendinței raționaliste (dezvoltată sub influența filosofiei grecești), începută cu Filon din Alexandria – care se străduie să producă o reconciliere a teologiei Scripturii cu filosofia lui Platon – continuată peste veacuri de Sadaia – partizan al ideii că lumea a fost creată *ex nihilo* de Creator, și apoi de Gabirol (care considera lumea, nu ca produs al Necesității, ci al Voinței și Acțiunii divine intenționate) și, bineînțeles, de Ibn Daud, care în *Emuna Rama* argumentează compatibilitatea dintre religie și filosofie, dintre iudaism și aristotelism.

Conferința de la Cluj, desfășurată în șase secțiuni consecutive, a axat o suită de câte trei comunicări (per secțiune), urmate de ample dezbateri pe următoarele teme: consecințele europene ale gândirii maimonidiene (prof. dr. Andrei Marga) ilustrate printr-o impresionantă bibliografie, decisivă pentru înțelegerea răspândirii ideilor lui Rambam în actualitate, atât pe linia gândirii raționaliste cât și a aceleia ezoterice. Pe aceeași linie s-a înscris și comunicarea prof. Moshe Carmilly-Weinberger (New York). Dr. Șlomo Leibovici-Laiș (Tel Aviv) a relevat elementele unei dialectici maimonidiene înăuntrul unei opere, nu lipsită de contradicții, având la un capăt *Căluza rătăciților*, iar la celălalt *Codul Legilor* (*Mishne Tora*). Autorul a atras atenția că însuși Rambam a scos în relief aceste contradicții, luminând totuși o cale de depășire a lor.

În numărul viitor al revistei – o sinteză a lucrărilor desfășurate în celelalte secțiuni II-VI.

HARRY KULLER

ANTICIPÂND UN APEL CĂTRE SOCIETATEA CIVILĂ

Urmare din pag. 1

Și i-am ascultat. Avem străbunici care au murit pentru țară, în Războiul de Independență, avem părinți și rude apropiate care au căzut în Războiul de Reîntregire, pe când veninul xenofobiei și ura fără de margini le refuzase, încă, dreptul la cetățenie română. Iar în 1923, de când ni s-a acordat acest drept, a urmat complicatul drum spre marginalizare, cum scrie Carol Iancu, tot un drum pregătitor într-o moarte. Și a urmat Holocaustul în care au murit în Transnistria și la Auschwitz – dar unde, nu?! – peste 400.000 de evrei din Basarabia, din Bucovina de nord (dar nu puțini și din sudul Bucovinei sau din dreapta Prutului, fără să-i uităm nici pe cei aproape 200.000 de evrei din Ardealul de nord, vremelnice ocupat de horthyști, trimiși înspre cuptoarele morții.

Avem în cimitirul Filantropia, ca aproape în toate cimitirele noastre, parcele tragice în care își dorm somnul de veci eroii evrei căzuți pentru reîntregire. Avem și în cimitirul Giurgiuului, chiar în preajma aleii devastate, rânduri de plăci funerare, rânduri după rânduri, care poartă însemnele celor care au murit, eroi fiind, în deceniul care a urmat terminării războiului. Avem în toate cimitirele morminte sfinte ale unor devotați țării întru știință, literatură și arte, nume prestigioase ale culturii românești. Pe aleea devastată era și mormântul lui Ury Benador, lespede prea grea pentru noii vandali, mormântul lui Ieronim Șerbu, un nume de seamă în Istoria Literaturii Române, de la Lovinescu citire, mormântul unui tânăr pianist căzut în 1945, după ultimul război, tot pentru vina de a fi fost evreu. Îi uitaseră numele până și mulți din generația sa! Dar nu și vandali! Ei l-au regăsit și i-au distrus mormântul, pentru că-i îndărășie un tânăr mort care-și luase cu el și instrumentul, cel care făcuse să-i răzbată, prin timp, harul... tăcerea clapelor care rosteau peste timp un kadiș fără cuvinte. Poliția s-a implicat „imediat” și, după alte zeci și zeci de profanări în care n-au fost găsiți vinovați, ni s-a răspuns că vina, dacă este vreuna, o poartă un soi de „teribilism adolescentin”, dorința de a se „juca” cu monumentele străbunilor noștri... Și au distrus „copiii” 131 de morminte. Ziarele, în scurtele lor comunicate, au simplificat. Au scris circa sau peste 100 de pietre funerare. „Dar ce contează? De ce vă supărați? 131 de morminte, când în acest cimitir sunt îngropați câteva zeci de mii de evrei...” – s-au găsit „suflete caritabile” câțiva români care nu ne iubesc și câțiva evrei care nu recunosc nici măcar existența statului Israel, găsind explicația: „Ar fi trebuit să donați cimitirele statului”... Nu, nimeni n-a surâs și nimeni n-a urlat. Ne cunoaștem dușmanii și prietenii.

Scriitorii de prim prestigiu ai țării și gazetari aflați pe primele pagini ale unor importante publicații au protestat și dâșii. Nu le dăm numele, ilustre, vă asigurăm, pentru a nu-i cuprinde în același cursiv cu cel al vandalilor. Patru dintre ei și-ar fi recunoscut vinovăția, fără prea mari mustrări de conștiință! „Patru copii de 12-13 ani?!” – ne-am mirat noi! – „au distrus 131 de plăci tombale? Încercați o reconstruire, propuneți-le să clatine, să răstoarne, să spargă alte două-trei monumente să-i vedem ce știu, ce pot și mai ales cum au operat, cum le-au iradiat fețele atunci când au distrus un monument funerar?”

O scriitoare, Tania Lovinescu, bolnavă de

luni de zile, la pat, ar fi vrut să fie dusă, fie și pe targă, în școlile în care învață acești copii. Ce învață? Cine îi învață? Ce spun educatorii acestor noi barbari?

Un alt scriitor, român pursânge, fără nici un amestec semit, ar fi vrut să stea de vorbă și cu părinții lor, să-i întrebe dacă sunt mândri de victoria odraslelor asupra pietrelor funerare, după ce au avut grijă, cu o zi sau două înainte, să otrăvească aproape toți câinii cimitirului... interesându-se (?) „care e ziua cea mai potrivită”, când, în ceas de sărbătoare, paznicii sunt învoiați să rămână acasă. Cum să nu fi întrebant: „Cine i-a inspirat sau instigat pe copii, dacă sunt copii... sau cel puțin dacă-s oameni.” Directorul Institutului Cultural Român, Horia Roman Patapievici, se întreba de curând, și pe bună dreptate:

Câți oameni au lucrat la acest act de vandalism? Cum de nu au fost auziți? Și ce anume cimitir a fost profanat? Cimitirul evreiesc? Știrea despre vandalizarea cimitirului trebuia să fie, indiscutabil, știrea zilei. Mai mult, dezbateră asupra semnificației acestui act de vandalism ar fi trebuit să ocupe mințile tuturor. Or, ce s-a observat? Știrea nu a stârnit nici senzație, nici emoție. Ar fi trebuit să stârnească și una și alta. [...] Lucrurile importante trec neobservate și sunt, astfel, condamnate la insignifianță. În loc să fie deprinsă să distingă, din multitudinea întâmplărilor, principiul, opinia publică e lăsată să vadă arbitrarul și e îndemnată, tacit, să se complacă în el [...]

Vom reveni cu extrase mult mai largi în a treia pagină a revistei, în care vom cuprinde și extrase semnificative din comentariul lui Mircea Vasilescu, redactorul-șef al revistei „Dilema veche”, intitulat *De la „distracție” la antisemitism*.

Au trecut doar 30 de zile de la Simhat Tora. A fost o lună plină de evenimente, frământată de o campanie electorală în care nici un candidat n-a riscat irosirea minutelor de supraexistență electorală, rememorând un „banal” act de vandalism.

Au murit și 12 oameni la Petrila. Cumplit, tragică veste! Cum să mai aduni acestor morți căzuți sub ochii noștri, morții căzuți a doua oară într-un biet cimitir evreiesc? Ce? Asta-i moarte? Miile lor de rude care plâng sunt azi departe de țară și avem atâtea familii nefericite care plâng lângă noi?...

Răspund: și morții și viii plâng împreună. Nu mai întreb, precum comentarii de televiziune: *Cine e vinovat?* Întreb doar *când* (oricât de târziu!) cineva o să aibă meritul de a bloca ucidera unor nevinovați și de a stopa xenofobia și negaționismul, ascunse în spatele unor devastări „teribiliste”? Președintele Vainer, înainte de a pleca într-o lungă campanie prin comunitățile țării, pentru a da speranță și încredere evreilor, care mai sunt vreo 6.000 prin toate orașele țării din peste 900.000 câți au fost cândva, ne propunea să încercăm o primă formă a unui mesaj deschis către întreaga societate civilă din România... rugându-i să înțeleagă pe toți că, în pericol, acum, nu mai suntem noi, ci mentalitatea democrată care s-ar cere să învingă și să cucerească întreaga putere a țării. Cerem iertare prietenilor pe care-i simțim lângă noi și care au dreptul să respingă exagerările noastre, poate prea pesimiste. Ne uităm în ochii dumneavoastră și, având o mare încredere în puterea și voința voastră de bine, vă iubim.

IUDAISM ȘI ISTORIE EVREIASCĂ

– Ediție aniversară la C.I.R. Cristian –

Cea de a zecea ediție, aniversară, a Seminarului de Iudaism și Istorie a Evreilor a adus împreună zeci de participanți care au luat parte de-a lungul timpului la aceste evenimente, desfășurate anual la Cristian. Printre primele programe elaborate care au avut loc pentru tinerii evrei din România, această manifestare încearcă să îi aducă mai aproape pe participanți de identitatea evreiască, să îi educe și să le dezvolte interesul pentru practicarea propriei tradiții și pentru învățarea propriei tradiții. Considerând că ignoranța este cel mai important dușman care ne pândeste, Cancelaria Rabinică a F.C.E.R., cu sprijinul „Fondului pentru sprijinirea organizațiilor și programelor evreiești din afara Nor-

vegiei”, a elaborat un program de o săptămână în care a inclus subiecte de interes.

Prim Rabinul Șlomo Sorin Rosen și echipa, alcătuită din Bianca Știubea, Eduard Kupferberg, Mirela Așman, au inclus, alături de subiectele elaborate, și teme legate de practica și înțelegerea religiei mozaice. A existat un mini-curs referitor la alimentația caser, s-a vorbit despre Halaha (legislația evreiască), s-au ținut toate rugăciunile iar Șabatul a fost onorat așa cum scrie în Tora.

Au fost incluse sesiuni destinate istoriei Israelului – triadei popor evreu, iudaism și țară; dezbaterii unor texte religioase din unghiuri de vedere diferite, chiar prin întocmirea unor ziare „ad-hoc” cu diverse orien-

tări și a unor teme legate de discriminarea pozitivă sau negativă. În stilul elaborării Talmului, care include atât pozițiile majorității cât și pe cele ale minorității, s-au dezbătut diverse texte religioase, încercând a pune cât mai multe întrebări care deschid tot atâtea căi de cunoaștere. A existat, de asemenea, o incursiune virtuală prin actele de eroism din timpul războaielor Israelului, în cultura și tradiția hasidică, și în trăinicia Șabatului ca punct nodal al iudaismului, sub forma unei „Vânători de comori”, totul presărat cu jocuri de inteligență, în ambianța CIR Cristian și al împrejurimilor.

Limba ebraică a fost parte a programului – alături de Bianca Știubea și Marius Grancea, participanții

încercând să îi deslușească sensurile prin intermediul cântecelor. Prin jocuri și competiții s-au atins teme din cele mai serioase dar în așa fel încât participanții să se relaxeze și în același timp să acumuleze cunoștințe.

Din program nu au lipsit excursiile dar și acestea au avut un conținut didactic... S-a dansat, s-a cântat și cei ce au luat parte la edițiile precedente, încă de la vârste foarte fragede, și-au adus aminte cu mare nostalgie de acele vremuri.

LUCIANA FRIEDMANN

„Această tabără a renăscut sentimentul acela, de mult pierdut, de a trăi de la o tabără la alta. Credeam că

acest sentiment a dispărut prin simplul fapt că noi toți am crescut, dar se pare că lipsea acel „ceva” interesant care să ne pună mîntea la contribuție și să ne țină atenția trează. Aceasta ar putea fi o scurtă descriere a ceea ce a fost ediția aniversară a Seminarului de Iudaism și Istorie a Evreilor 2008. A fost numită de către organizatori „Școala de vară” și cred că aceasta poate fi o denumire corectă, dar doar parțial, deoarece această tabără aduce doar părțile bune ale școlii. Cine nu și-ar dori să fie mereu cu prietenii în spiritul care se creează numai când suntem noi între noi și cred că toți cei cu care am fost acolo înțeleg la ce mă refer.”

ESTHERA USHER